

37(082)
D-72

ОСВІТЯНСЬКІ ОБРІЇ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

№3
2007

ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

УДК: 378.111.

Лілія СУШЕНЦЕВА

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРА- ПЕДАГОГА У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

В статтє автор определил и обосновал организационно-методические условия подготовки инженера-педагога в высшем учебном заведении.

In the article the author has determined and grounded organizational-methodic sources of preparation engineer-pedagogic in the institution of higher education.

Актуальність. Глобальні перетворення сьогодні відбуваються у всіх сферах соціального і духовного життя нашої країни, у тому числі й у сфері освіти. У сучасних міжнародних документах щодо модернізації системи освіти ("Болонська декларація" (1999), програми: "Європейська стратегія зайнятості" (2000), "Меморандум про неперервну освіту" (2000), "Роль університетів у Європі знань" (2003) та ін.) зазначається, що освітні зміни мають сприяти пристосуванню й адаптації людей до нових соціально-економічних умов.

Безперечно, що успіх модернізації освіти в Україні значною мірою залежить від якості професійної підготовки педагогічних кадрів, здатних до інтелектуального і творчого розвитку особистості учнів як основи успішного функціонування людини в умовах постійних змін. Особливої уваги потребує професійна підготовка інженерно-педагогічних кадрів для потреб системи професійно-технічної освіти, оскільки зміни в економіці, поступ науково-технічної революції, процес інтеграції з Європою вимагають підвищення ефективності підготовки висококваліфікованих робітників. З огляду на це, на думку науковців (С. Ф. Артюх, С. У. Гончаренко, О. В. Глузман, І. А. Зязюн, О. Е. Коваленко, В. Г. Кремень, Н. Г. Ничкало, О. М. Пехота, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва, В. А. Семиченко та ін.), поряд із організаційними змінами в освітніх системах, мають відбуватися зміни і в системі професійної підготовки майбутнього інженера-педагога.

Постановка проблеми. Вивчення стану проблеми професійної підготовки інженерно-педагогічних працівників у сучасних вищих навчальних закладах України викликає значне занепокоєння. Зокрема це стосується недостатнього рівня педагогічної освіти у вищих технічних навчальних закладах, в яких здійснюється підготовка інженерів-педагогів для системи професійно-технічної освіти. Основними прогалинами у педагогічній освіті є: недостатня кваліфікація педагогічних кадрів, які забезпечують процес професійної підготовки, організаційних умов здійснення психолого-педагогічної підготовки, відсутність єдиних навчальних планів і програм, що призводить до довільності у виборі змісту, форм та методів професійної підготовки, недостатнього поєднання теоретичної та практичної підготовки, недостатньої кількості годин, передбачених на психолого-педагогічну підготовку (у тому числі й на педагогічну практику).

Метою статті є висвітлення проблем підготовки інженерів-педагогів для системи професійно-технічної освіти та визначення організаційно-методичних засад для її покращення.

Основна частина. У всьому світі відбувається неперервний процес удосконалення професійної освіти, зокрема професійно-технічної. Насамперед цей процес пов'язаний зі змінними соціально-економічними умовами та науково-технічним прогресом, які пред'являють підвищені вимоги до рівня підготовки кваліфікованих робітників усіх галузей народного господарства.

Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті акцентує увагу на тому, що в сучасних умовах необхідно забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців, спроможних до професійного росту та професійної мобільності.

У "Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні" детальноше розкривається основна мета професійно-технічної освіти як то: підготовка кваліфікованого робітника відповідного рівня і профілю, конкурентноспроможного на ринку праці,

компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією і орієнтованого у сумісних галузях діяльності, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності. Особливо варто наголосити на необхідності в задоволення "потреб особистості, суспільства і держави в освітніх послугах з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації різних категорій населення з урахуванням вимог ринку праці..." [2, с. 2].

Все зазначене вище має пряме відношення і до підготовки інженера-педагога.

Вікова педагогіка, як складова загальної педагогіки, вивчає закономірності розвитку особистості майбутнього педагога і чинники, що сприяють ефективності його професійної діяльності, має значний доробок з проблеми формування особистості вчителя початкової і середньої школи та їхньої професійної підготовки. Разом з тим недостатньо здійснюються дослідження з проблем професійної підготовки та професійної діяльності інженерів-педагогів, що не повною мірою відповідає реальним потребам цієї галузі.

Сьогодні гостро відчувається потреба в новому трактуванні цілей інженерно-педагогічної освіти з позицій особисто-орієнтованої спрямованості. При їх визначенні та постановці необхідно враховувати, що реальним чинником успішного рішення освітньо-виховних завдань є педагог. Тому в процесі вузівського навчання важливо забезпечити умови

- розвитку особистості майбутнього педагога-професіонала;
- формування його активної професійної позиції і творчого стилю діяльності;
- підготовки майбутнього інженера-педагога не тільки до передавання певного обсягу знань, умінь та навичок, але і до творчого розвитку особистості учня.

Педагогічний процес у вищому навчальному закладі повинен передбачати формування в майбутніх інженерів-педагогів спрямованості на активність, творчість та розвиток пізнавальної самостійності. Проблема вдосконалення підготовки інженера-педагога полягає в тому, щоб змінити позицію студента в навчальному процесі: перетворити його з пасивного спостерігача в активного учасника навчально-пізнавального процесу. Як свідчить практика, особливо важливим є не тільки залучення студентів до різноманітної творчої діяльності, але і систематичне стимулювання творчого саморозвитку кожного студента.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дійсно найменша кількість наукових праць стосується проблеми підготовки інженерів-педагогів для професійно-технічної освіти. Це є однією з причин того, що професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах не повною мірою відповідає вимогам сьогодення. Крім того, у тих дослідженнях, що є, недостатньо проаналізовано такі важливі чинники впливу на інженерно-педагогічну освіту, як економічні зміни в країні, стрімке оновлення виробничих технологій, пізнавальні та аксіологічні орієнтації сучасної освіти.

Вивчення концепцій розвитку інженерно-педагогічної освіти в Україні (С.Ф. Артюх, А.Т. Ашерев, В.Б. Бакатанова, О.Е. Коваленко, А.С. Нікуліна, В.В. Олійник, О.І. Щербак та ін.) та аналіз сучасної системи педагогічної освіти дають змогу виявити ті проблеми, які стоять на шляху підготовки інженера-педагога.

Теоретичний аналіз науково-методичних джерел свідчить, що діяльність інженера-педагога, який працює у професійно-технічних навчальних закладах, має свої особливості, пов'язані з необхідністю постійного вдосконалення його методичної підготовки; оволодінням спеціальними методиками і саморозвитком соціально-психологічної компетентності, що є основними елементами педагогічної компетентності інженерів-педагогів. Слід зауважити, що навчання майбутніх педагогів професійної школи має бути тісно пов'язане з реальним ринком праці. Забезпечення вимог ринку праці потребує випереджальної підготовки педагогічних кадрів та оновлення змісту інженерно-педагогічної освіти. На думку Н.Г. Ничкало, потребує уваги проблема оптимального співвідношення між професійно-педагогічною, фундаментальною та соціально-гуманітарною підготовкою педагога професійної школи.

Організація професійної підготовки інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах має враховувати також соціально-економічні чинники, що впливають на модернізацію системи освіти і визначають її ефективність, сучасні світові тенденції у підготовці інженерів-педагогів у вищих навчальних закладах, вимоги до професійної підготовки фахівців у контексті Європейської інтеграції та змін на ринку праці. Зміст і форми організації професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів мають враховувати як тенденції глобалізації, так і тенденції економічного розвитку України, забезпечувати необхідний якісний рівень підготовки інженерів-

педагогів, необхідний для подальшої професійної діяльності, спрямованої на підготовку висококваліфікованих робітників, які є людським капіталом у розвитку економіки країни.

Специфіка вищих технічних навчальних закладів полягає в можливості забезпечення в процесі професійної підготовки фахівців поєднання здобуття технічної і психолого-педагогічної освіти, спрямування останньої на подальшу успішну педагогічну діяльність у професійно-технічних навчальних закладах.

Порівняльний аналіз навчальних планів окремих вищих технічних навчальних закладів, які здійснюють підготовку інженера-педагога, свідчить про відмінності у визначенні навчальних предметів, їх кількості, а також в обсязі годин, відведених на їх викладання. Значні відмінності спостерігаються також у кількості семестрів, відведених на психолого-педагогічну підготовку, педагогічну практику. Спостерігається відмінність у тематиці й змісті та структурі дипломних і магістерських робіт.

Головною формою організації навчання мають бути лабораторні та практичні заняття у педагогічних майстернях, де б студенти вчилися спілкуватися та навчатися у групі, набуваючи педагогічного досвіду, який базувався б на пізнанні особистого досвіду студентів, їх активності, емоцій тощо. Відсутність лабораторних занять та незначний обсяг практичних занять у вищих технічних навчальних закладах перешкоджає студентам зрозуміти проблеми методики виховної роботи, викладання фахових дисциплін, психолого-педагогічних досліджень тощо.

Як зауважує В.М.Нагаєв, „...більшість фахівців неефективно ведуть управлінську діяльність, якщо в процесі навчання вони не сформували практичні навички в умовах виробництва” [4, с. 95]. Поєднання теоретичної підготовки з практичною створює можливості для майбутньої самостійної інженерно-педагогічної діяльності. Аналіз організації педагогічних практик у вищих технічних навчальних закладах свідчить про переважно пасивний їх характер, що підтверджується великим відсотком відвіданих студентами занять порівняно із заняттями, проведеними самостійно. На жаль, сьогодні вищі технічні навчальні заклади підходять до організації педагогічної практики як до практики виробничої. При цьому не враховуються особливості цієї практики. Адже до керівництва педагогічною практикою повинні залучатися методисти з педагогіки, психології та з методики викладання фахових дисциплін. І загальна кількість годин на кожного студента повинна дорівнювати аж ніяк не три – чотири години, оскільки відвідування методистом заняття чи виховного заходу, проведених одним студентом та надання йому консультацій протягом практики, не можна зробити впродовж цього часу.

Результати досліджень свідчать, що головною причиною значних відмінностей у підготовці майбутніх інженерів-педагогів для професійно-технічної освіти в різних вищих технічних навчальних закладах є широка автономія вищих навчальних закладів, відсутність єдиних вимог до змісту навчальних планів і програм, практик, дипломної (магістерської) роботи та випускних іспитів.

Потребує уваги той факт, що не всі студенти, які навчаються за напрямом “педагогічна освіта”, мають нахили до педагогічної діяльності. Цей факт свідчить про необхідність серйозної профорієнтаційної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів та проведення тестування серед абітурієнтів, які бажають здобути педагогічну освіту.

Викладене вище переконує в тому, що успіх у педагогічній діяльності можливий лише за умови розвиненого професійного мислення, що включає як педагогічне, так і мислення специфічне для певної предметної галузі знань. Як педагогічне, так і спеціальне (у нашому дослідженні – технічне) мислення є науковим, тому воно включає: цілісне сприйняття фактів, процесів у їх взаємозв'язках; володіння способами й прийомами розумової роботи (переосмислення, переоцінка фактів і висновків, їхнє уточнення, аналіз причин невдач, відмова від сталих стереотипів, ідей, висування нових тощо); оволодіння методологією наукового пізнання, щоб педагог протягом всього життя був здатний удосконалювати свої знання та їх розширювати і поглиблювати.

Характеризуючи професійне мислення педагога, дослідники (Б.Г. Ананьєв, В.М.Максимова та ін.) виділяють необхідність володіння інтегративним способом мислення при моделюванні професійної діяльності. Науковці вважають, що володіння інноваційним стилем мислення є однією з головних ознак цілісної особистості інженера-педагога. Причому найважливішою із них є інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, готовність до створення нових цінностей і прийняття творчих рішень.

Інженер-педагог, у якого сформоване професійне мислення, здатний оцінити значення розвитку мислення учнів у процесі навчання та важливість оволодіння відповідними психолого-педагогічними знаннями про сутності мислення, методами та прийомами, що дозволяють

ефективно вирішувати це завдання.

Ретроспективний аналіз змін у навчальних планах дозволяє зробити висновок, що найважливіші кількісні та якісні зміни відбулися в кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття (період реформ державного устрою) і стосувалися збільшення кількості годин на проведення педагогічної практики, актуалізації змісту окремих тем психолого-педагогічних дисциплін, а також зменшення лекцій на користь збільшення практичних занять.

Як свідчить практика, підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах, незважаючи на певні недоліки, є значно ефективнішою, ніж підготовка таких фахівців у педагогічних університетах. Поясненням цього є ґрунтовна інженерна підготовка та співпраця між усіма суб'єктами, котрі залучені до підготовки майбутніх інженерів-педагогів (вищий навчальний заклад, професійно-технічний навчальний заклад, виробництво).

Найважливішими соціально-економічними чинниками модернізації професійної підготовки інженерів-педагогів є: зміни у політичному та економічному житті країни; зміни в освіті та культурі; інновації у галузі гуманітарних, природничих і технічних наук, прагнення України увійти до Європейського Союзу, що викликає необхідність пристосування професійної підготовки інженерів-педагогів до положень і освітніх планів Європейського Союзу (вирівнювання освітніх шансів всіх, хто навчається, підвищення якості навчання, моделювання сучасної системи підготовки педагогів професійного навчання, виховання європейця).

Враховуючи стандарти Європейського Союзу та проект Державного стандарту на підготовку інженера-педагога, необхідно запровадити попередній відбір абітурієнтів, які б бажали отримати кваліфікацію педагога; оновити зміст предметів психолого-педагогічного циклу; організувати початкове ознайомлення студентів перших-других курсів зі своєю майбутньою професійною діяльністю шляхом введення пасивної та виховної педагогічної практики; реалізувати вимоги щодо неперервної педагогічної освіти для всіх категорій інженерно-педагогічних та науково-педагогічних працівників; створити систему заохочень для педагогічних працівників.

Отже, забезпечення якості психолого-педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів і психолого-педагогічної перепідготовки працюючих інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах, обґрунтування, розроблення та оновлення змісту і форм його реалізації мають сприяти підвищенню ефективності психолого-педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів як умови підвищення рівня професійного навчання робітничих кадрів.

Сучасні тенденції розвитку освіти безпосередньо пов'язані з тими вимогами, які пред'являються до фахівця не тільки в Україні, і й в інших країнах світу [2]. Випускник сучасного вищого навчального закладу повинен бути здатний адаптуватися до зміни професійних та життєвих умов, вдало застосовувати теоретичні знання на практиці, мати самостійне критичне мислення і бути спроможним приймати управлінські рішення, бути комунікабельним і контактним у різних соціальних групах, вміти вирішувати конфліктні ситуації тощо.

На нашу думку, є доцільним введення дисциплін "Педагогіка управління" та "Конфліктологія" до змісту підготовки як майбутніх інженерів-педагогів, так і майбутнього інженера, оскільки він є організатором виробництва і повинен уміти працювати з людьми.

Висновки. Організаційно-методичними засадами, які забезпечать підвищення якості підготовки майбутніх інженерів-педагогів є: термінове розроблення, затвердження і запровадження Державних стандартів за всіма спеціалізаціями за напрямом "педагогічна освіта"; розроблення обов'язкового змісту навчання з педагогіки та психології; включення до обов'язків вищого навчального закладу періодичної оцінки власної діяльності, навчальних планів та результатів психолого-педагогічної освіти; збільшення кількості годин, відведених на вивчення психології, педагогіки та методики викладання дисциплін за фахом; необхідність розроблення авторських навчальних програм; використання змісту та методів, спрямованих на стимулювання у студентів розвитку позитивної мотивації до здобуття знань із психології та педагогіки; задоволення індивідуальних інтересів і потреб майбутніх інженерів - педагогів; формування позитивного ставлення до педагогічної професії; запровадження нових організаційних форм навчання, які створюють студентам можливість під час вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу проходити педагогічну практику посеред навчального року; зменшення загальної кількості лекцій, проведення проблемних лекцій; збільшення кількості практичних і лабораторних занять; створення умов для самоосвіти студентів, їх науково-дослідницької

діяльності.

До основних напрямів підвищення ефективності підготовки інженерів-педагогів слід віднести: оновлення змісту освіти; ліквідація розриву між змістом педагогічної освіти і досягненнями педагогічної науки та практики; здійснення наукового супроводу інноваційних технологій; визначення реальних заходів, спрямованих на підготовку інженерів-педагогів для системи професійно-технічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про вищу освіту" // Освіта. – 20-27 лютого 2002 р.
2. Коваленко О.Е. Методика професійного навчання: Підручник для вищих навчальних закладів.-Харків: НУА, 2005.-360 с.
3. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні // Професійно-технічна освіта. - №3. - 2004. - С.2-5.ї
4. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі. - К.: Центр навчальної літератури, 2007.- 232 с.

УДК 376.147

Володимир ЮРЖЕНКО

ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЗНАННЕВО-СПÓСОБОВОГО ПІДХОДУ ДО ВИКЛАДАННЯ ЗМІСТУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ "ТЕХНОЛОГІЯ"

Розглядаючи проблеми підготовки вчителів технологічної освіти, автор виходить на системоутворюючі пропозиції перегляду існуючих стандартів підготовки спеціалістів освітньої галузі "Технологія". Обґрунтовується знаннево-спóсобо́вий підхід до формуванні змістових і організаційно-педагогічних умов стандартизації підготовки майбутніх учителів технологічної освіти.

Considering problems of preparation of teachers of technological formation, the author leaves on system offers of viewing of existing standards of preparation of experts of educational area "Technology". The approach to formation of substantial and organizational-pedagogical conditions of standardization of preparation of the future teachers of technological formation is proved knowledge.

Сучасний етап розвитку вищої педагогічної освіти набирає певних кваліфікаційних меж. На це впливає приєднання України до Болонської декларації, практична реалізація Стандарту базової і повної середньої освіти для 12-ти річної школи та інші чинники.

Сучасна вища педагогічна школа є основним «вузлом» модернізації української освіти. За результатами діяльності її випускників судять про ефективність усієї системи освіти, саме вона багато в чому визначає можливості систем професійної освіти і якість професійної діяльності випускників вищих педагогічних закладів. Однак більшість експертів української освітньої політики одноставні в тому, що цілісної ефективною моделі вищої педагогічної школи та зокрема моделі підготовки вчителів трудового навчання, що відповідає державно-суспільним інтересам та інтересам особистості і вчителя, і учня, моделі, адекватної особливостям сучасного та прогнозованого українського суспільства і світових тенденцій у сфері освіти, поки в Україні не створено [1]. Незважаючи на існуючі теоретичні підходи до розвитку вищої педагогічної освіти, на вдалий практичний досвід інноваційних майданчиків переважно використовуються застарілі моделі навчання вчителів технологічної освіти. Науково-практичних розробок, що моделюють і реалізують освітній процес підготовки майбутніх вчителів технологічної освіти на принципах індивідуалізації, академічної і соціальної мобільності, технологізації успішної діяльності в різних життєвих ситуаціях, поки що мало.

Мета статті - обґрунтувати знаннево-спóсобо́вий підхід до формуванні змістових і організаційно-педагогічних умов стандартизації підготовки майбутніх учителів технологічної освіти.

Спочатку визначимо проблеми нинішньої освітньої діяльності у сфері підготовки майбутніх учителів трудового навчання:

- неповна відповідність результатів підготовки майбутніх вчителів технологічної освіти потребам сучасного ринку праці, сьгоднішнім вимогам загальноосвітніх навчальних закладів. По оцінках фахівців служб зайнятості найбільш затребувані фахівці на ринку праці - випускники вищих педагогічних закладів освіти, і зокрема вчителі технологічної освіти;

- невідповідність змісту і завдань підготовки вчителів технологічної освіти засадам